

Metodolické problémy výskumu dejín filozofie na Slovensku

POČIATKY ŠÍRENIA MARXISTICKEJ FILOZOFIE

DALIMÍR HAJKO, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

HAJKO, D.: The Beginnings of Propagation of Marxist Philosophy. *Filozofia* 37, 1982, No. 2, p. 149—157

The period of the beginning of propagation of Marxist philosophic opinions in the region of the present Slovakia may be roughly specified from the period of the last decade of the nineteenth century to the foundation of the Communist Party of Czechoslovakia in 1921. It is thus three decades during which the organizations of social democratic party in Slovakia were founded and their first social democratic papers and journals appeared.

The paper represents an attempt to determine the time span in which the beginnings of the development of Marxism in Slovakia fall, to characterize briefly the unification of Marxist philosophy (at the beginning of its penetration in Slovakia) and the political practice, to show the types of sources from which it is possible to draw information when researching the beginnings of Marxism and to specify the national specificity and problems of „professionalism“.

Výskum počiatočného obdobia prenikania marxistickej filozofie na Slovensko patrí nesporne medzi najdôležitejšie časti prípravy syntetických dejín filozofického myslenia u nás. Významným metodologickým východiskom v tejto súvislosti je to, že prenikanie, šírenie a popularizovanie myšlienok marxizmu bolo organickým zavŕšením dlhoročného vývinu humanistických tradícií v slovenskej kultúre.

Aby sme správne pochopili špecifické podmienky šírenia marxistickej filozofie na Slovensku, bude v syntetických dejinách nevyhnutné primerane charakterizovať situáciu vo vtedajšom robotníckom hnutí. Analýza *súvislostí medzi prenikaním marxizmu a vtedajším robotníckym hnutím* v Uhorsku má podstatný význam, lebo len prostredníctvom tohto hnutia a jeho vedcov sa marxizmus dostával na Slovensko. Chýbala tu totiž vzdelaná inteligencia vyzbrojená potrebným kultúrnym rozhľadom, ktorá by bola marxizmus poznala a propagovala. Na toto sa správne ukázalo už v *Prehľade dejín slovenskej filozofie*.

Obdobie počiatkov šírenia marxistických filozofických názorov na území terajšieho Slovenska možno *časovo vymedziť* zhruba úsekom od začiatku posledného desaťročia minulého storočia do založenia Komunistickej strany Československa r. 1921. Ide teda približne o tri desaťročia, v priebehu ktorých vznikali na Slovensku organizácie sociálnodemokratickej strany a začali vychádzať prvé sociálnodemokratické noviny a časopisy (Nová doba a Zora r. 1897, Slovenské robotnícke noviny r.

1904, Napred r. 1906)], umožňujúce intenzívnejšie šíriť pokrokové myšlienky predovšetkým v širokých vrstvách slovenského robotníctva, no zároveň oboznamovať s nimi aj najpokrokovejšiu časť mladej slovenskej inteligencie (so Slovenskými robotníckymi novinami, resp. neskôr s Robotníckymi novinami spolupracovali napr. literáti František Votruba, ktorý do nich prekladal a udržiaval písomný styk s redaktorom Emanuelom Lehockým, ďalej Jozef Gregor Tajovský, ktorý v Robotníckych novinách uverejňoval niektoré svoje sociálne prózy a i.) Bolo to aj obdobie, v ktorom došlo k ruskej revolúcii r. 1905, I. svetovej vojne, Veľkej októbrovej socialistickej revolúcii a vzniku samostatného československého štátu. Pri skúmaní špecifik prijímania marxistickej filozofie na Slovensku treba zohľadňovať všetky tieto historické javy a udalosti a komplexne zhodnotiť využité a nevyužité možnosti pri šírení a propagácii myšlienok marxizmu.

Jednoznačne možno konštatovať, že spoločensko-politická situácia vo vtedajšom Uhorsku nebola príliš priaznivá pre šírenie myšlienok marxistickej filozofie. Robotnícke hnutie, ktoré poskytovalo na stránkach svojej tlače priestor aj pre oboznamovanie svojich čitateľov a pokrokových záujmov so základmi dialektického a historického materializmu, bolo pod silným vplyvom revizionistických názorov vodcov rakúskej, českej a nemeckej demokracie.

Ako sme upozornili na inom mieste [15, s. 627], nebolo by správne tvrdiť, že poplatnosť ideológov a vodcov robotníckeho hnutia na Slovensku názorom vodcov II. internacionály bola natoľko závažná, že *celkom eliminovala* význam textov publikovaných v orgánoch sociálnej demokracie pri šírení marxistických myšlienok. Marxistické názory — pri všetkých našich dnešných výhradách — nesporne mali svoje miesto aj na stránkach sociálnodemokratickej tlače. Pomohli formovať robotnícke hnutie na Slovensku, vedomie triednej solidarity, proletárskeho internacionalizmu. Prispeli k pochopeniu potreby jednotnej organizácie proletariátu a v neposlednom rade stáli pri počiatkoch šírenia marxizmu na území Slovenska.

Otázka *relatívnej* pokrokovosti slovenských socialistických, resp. sociálnodemokratických vodcov je mimoriadne závažný problém, na ktorý sa s väčším či menším úspechom pokúšali odpovedať autori doterajších prác o tejto problematike a s ktorým sa budú musieť dôkladne a komplexne vysporiadať aj autori príslušnej časti syntetických dejín filozofického myslenia na Slovensku.

*

Ďalšiu skupinu metodologických problémov, ktoré súvisia s výskumom dejín počiatkov prenikania marxizmu na Slovensko, tvoria *heuristické problémy*. Otázka výberu pramenných materiálov — predovšetkým z hľadiska ich relevantnosti pre dejiny filozofie na Slovensku — má oso-

bitný význam najmä preto, lebo ani mnohé z tých prameňov, ktoré v súčasnosti pokladáme za základné pre skúmanie počiatočného obdobia vývinu marxizmu u nás, neprekračujú rámec popularizačných prác, dokonca ich pôvodnosť, vedecký charakter a vedecká serióznosť sú občas diskutabilné. Zväčša si ani sami ich autori výslovne nenárokovali vytvoriť filozofické dielo či priamo sa vyjadrovať k filozofickej problematike.

Hoci v období, o ktoré nám ide, sa už filozofické myšlienky spravidla vyjadrujú vo filozofických pojmoch a kategóriách, treba si ustavične uvedomovať, že ich používanie je často nepresné, pripisuje sa im u rôznych autorov rôzny obsah a význam a konečný výsledok sa niekedy nestotožňuje s pôvodným zámerom tvorcu.

Pramene skúmania dejín počiatkov marxistickej filozofie na Slovensku môžeme podľa spôsobu publikovania a šírenia rozdeliť zhruba na niekoľko základných skupín.

1. Zjazdové a programové dokumenty sociálnodemokratickej strany, rôzne letáky, agitačné tlačivá a proklamácie. Tieto texty nemajú z hľadiska dejín filozofie podstatnejší význam, dokumentujú skôr historickú situáciu marxizmu ako politického učenia v našom robotníckom hnutí.

2. Diela patriace do oblasti umeleckej prózy resp. poézie, ktoré boli „napospol príležitostné, aktuálne... Z prozaickej tvorby treba predovšetkým spomenúť drobné prózy a fejtóny Václava Chlumeckého a najmä jeho novelu *Janko Kosák v nebi* (1913) a utopistický román *Profesor Šiltao* (1923), ktorý satirickým spôsobom zobrazuje pomery v buržoáznej demokracii na začiatku prvej republiky a zároveň je populárnou učebnicou socializmu.“ (11, s. 24—25) Tieto pramene majú pre skúmanie filozofického myslenia v danom období u nás okrajový a skôr ilustratívny význam a funkciu.

3. Mimoriadne dôležitými prameňmi sú samostatné práce vydávané formou brožúr, predtým však spravidla publikované aj časopisecky. Osobitný význam majú najmä Borekove spisy *Karol Marx, jeho život a dielo* s prekladom *Manifestu komunistickej strany* (1913) a *Sociálna demokracia a náboženstvo* (1913).

4. Za hlavný prameň pre výskum počiatkov prenikania marxistickej filozofie na Slovensko považujeme sociálnodemokratickú tlač, predovšetkým časopisy a noviny.

Konkrétne ide o prvý slovenský robotnícky časopis — mesačník *Nová doba* (začal vychádzať 1. mája 1897 a po väčších-menších prestávkach zanikol r. 1899), časopis *Zora* (ktorý mal podľa zámerov vydavateľa F. Tupého a redaktora G. Švéniho dopĺňať *Novú dobu* v oblasti národohospodárskej problematiky, vyšlo však iba jediné číslo) a najmä bratislavské *Slovenské robotnícke noviny* (ktoré ako orgán slovenských sociálnych demokratov vychádzali od 1. októbra 1904 do r. 1909 ako mesačník, neskôr — až do r. 1938 — pod názvom *Robotnícke noviny* ako týždenník) a ich doplňujúci časopis *Napred* (vychádzal v r. 1906—1909).

Za preskúmanie by pravdepodobne stáli odborárske časopisy *Kovorobotník* a *Kožorobotník*, ktoré vychádzali v slovenčine a ich cieľom bolo vyjadrovať záujmy odborových zväzov uhorských robotníkov.

Noviny, a časopisy uverejňovali aj teoretické články, ktoré sa zaoberali jednak oboznamovaním čitateľov so základnými pojmami a princípmi marxistickej filozofie, jednak z pozície týchto princípov sa usilovali riešiť rôzne praktické otázky týkajúce sa života spoločnosti. Články v časopisoch sú väčšinou nepodpísané, prípadne podpísané pseudonymom. Ich autormi sú — pokiaľ nejde o texty prevzaté z maďarských, nemeckých alebo českých socialistických časopisov — väčšinou sami redaktori a blízki spolupracovníci novín (Emanuel Lehocký, Edmund Borek, Gustáv Bončo, Pavol Černák, Štefan Príkopa, Ján Pocisk, Andrej Kubal, František Tupý, August Švení).

*

Dôležitým kritériom pri klasifikácii prameňov, ktoré majú súvislosť s počiatkami prenikania marxizmu na Slovensko, je filozofickosť textov a v neposlednom rade aj prístup k myšlienkovému odkazu klasikov, predovšetkým k dielam Karola Marxa. Z tohto hľadiska môžeme rozlišovať:

1. Kompletné preklady klasických diel marxizmu (*Manifest komunistickej strany*), prípadne priame citáty z nich alebo parafrázované myšlienky (napr. z diel *Kapitál*, *Ku kritike politickej ekonómie*).

Treba v tejto súvislosti poznamenať, že na Slovensku nedostatok pôvodných prekladov suplovali často preklady české. Napr. český preklad *Komunistického manifestu* sa objavil ešte v minulom storočí a prvý diel *Kapitálu* začal vychádzať v Šmeralovom preklade r. 1913. Toto treba zohľadniť aj pri hľadaní vplyvov klasických diel na pôvodné práce slovenských socialistov; klasické diela boli známe v rozsahu presa len o niečo väčšom, než by to boli dovoľovali slovenské preklady.

2. Vlastné interpretácie diel klasikov v teoretickej rovine, v ktorých domáci autori svojimi slovami vykladali predovšetkým Marxove práce. Nešlo im pritom o pôvodný vklad do rozvoja marxizmu ako skôr o popularizáciu svojich ideových východísk a neraz aj o svoje vlastné teoretické vyrovnávanie sa s týmito východiskami, o ujasňovanie vlastných postojov uplatňovaných v teórii i praxi. Do tejto skupiny prác patria napr. texty uverejňované v rubrike *Socialistické kapitoly v Robotníckych novinách*.

3. Texty, ktoré obsahujú aplikáciu myšlienok klasických (Marxových) diel na konkrétne problémy robotníckeho hnutia. Práve v tomto smere však dochádzalo k silnej filtrácii marxizmu oportunistickými ideami vodcov II. internacionály.

4. Časopisecké príspevky rôznych autorov, v ktorých sa marxistické idey uplatňujú pri popularizácii prírodovedeckých a iných poznatkov.

Tieto práce mali neobyčajný význam z hľadiska šírenia vedeckých poznatkov, prispievali k formovaniu základov vedeckého svetonázoru, no neraz boli poplatné prístupom vulgárneho materializmu.

5. Práce z oblasti ateistickej propagandy, ktoré síce ostávali buď do značnej miery na osvietenskom základe, alebo vychádzali z kresťanského socializmu, no obsahovali už aj niektoré prvky sociálnej kritiky z pozícií teórie triedneho boja. V tom možno hľadať vplyvy marxizmu a z tohto hľadiska sú zaujímavé aj ako jeden z prameňov poznávania počiatkov prenikania marxizmu na Slovensko.

*

Aj z jednoduchého výpočtu prameňov by bolo zrejmé, že prví marxistickí autori na Slovensku si kladli ako hlavnú úlohu skôr šíriť a popularizovať myšlienky marxizmu, než ich tvorivo rozvíjať. To v nemalej miere súviselo s *národnými zvláštnosťami* pri šírení marxizmu u nás.

Treba si v tejto súvislosti uvedomiť, že spoločenský život na Slovensku a celú našu kultúru, našu vedu i našu literatúru dlhé roky ovplyvňoval a podmieňoval zápas o záchranu národa, doslova o jeho prežitie ako svojbytného národného celku. „Spočiatku bol pre ňu obrodzujúcim, inšpiračným zdrojom, ale neskôr sa stával stále viac činiteľom retardačným. Rozhodujúcu úlohu tu zohrala skutočnosť, že kým inde sa už dávno ukázali aj nedostatky meštianskej demokracie, odhalila sa jej pravá podstata a tvár, u nás neboli ešte vybojované ani najzákladnejšie buržoáznodemokratické práva a slobody. No nielen to. V čase bojov našej buržoázie o osamostatnenie sa už hlási o slovo robotnícka trieda. Je to teda anachronizmus dvojnásobný.“ [11, s. 15]

Na jednej strane medzinárodný, internacionálny charakter marxizmu umožňoval, aby bol prijímaný robotníckou triedou za vlastný svetonázor všade tam, kde na to dozreli spoločensko-ekonomické podmienky, kde teda vznikli subjektívne podmienky jeho prijatia a využitia v sociálnopolitickej praxi. Na druhej strane zvyšky polofeudálnych vzťahov vnútri spoločnosti, prežitky v zákonodarstve, justícii, vo vzdelávacom systéme, veľká moc a vplyv cirkvi a predovšetkým neslýchaný národnostný útlak — to všetko brzdilo celkový vývin spoločenského organizmu a malo negatívny vplyv aj na šírenie pokrokových myšlienok v širších vrstvách obyvateľstva.

Možno súhlasiť s názorom, že „všeobecná internacionálna podstata marxizmu sa vždy presadzovala cez špecifickosť určitého historického prostredia, ktoré *modifikovalo prístup* k všeobecným zásadám marxistickej teórie — pri plnom zachovaní ich platnosti — do podoby s istými svojráznymi prvkami“, pričom spätne zasa táto špecifickosť je modifikovaná všeobecnými zákonitosťami vývoja, ktoré sa odrážajú v internacionálnom charaktere marxizmu. „Dialektika všeobecného a zvláštneho vo vývoji marxistickej teórie vyniká pochopiteľne tým viac, čím odliš-

nejšie sú (miestne, časovo a pod.) podmienky, v ktorých sa marxizmus práve uplatňuje a rozvíja, od tých podmienok, v ktorých vznikla jeho podoba, daná mu v diele Marxovom a Engelsovom.“ (2, s. 231—232)

Súhlasíme ďalej s tvrdením Jiřho Loukotku, podľa ktorého „u nás bol zreteľ k národným zvláštnostiam pri uplatňovaní a šírení marxizmu o to dôležitejší, že riešenie sociálnych problémov bezprostredne splyvalo s riešením národnostnej otázky, boj za sociálne oslobodenie robotníckej triedy a všetkých pracujúcich bol neoddeliteľne spätý s bojom za národné oslobodenie. To vyžadovalo pri aplikácii marxistických ideí v našich podmienkach citlivú pozornosť k všetkým progresívnym prvkom, momentom a stránkam národného vývoja a ich využitiu pre rozšírenie marxizmu, pre ich dialektickú negáciu... Vyžadovalo to zabrániť zneužitiu týchto progresívnych prvkov, momentov a stránok národného vývinu pre úzko triedne záujmy a ciele buržoázie...“ (2, s. 232)

Tieto okolnosti výrazne determinovali počiatky prenikania marxizmu do nášho kultúrneho povedomia a pri vymedzovaní metodologických princípov výskumu prvej etapy pôsobenia marxistických myšlienok u nás ich treba nesporne vziať do úvahy a osobitne pozorne sledovať aplikáciu princípov marxizmu v boji za národné oslobodenie.

*

Poslednou otázkou, na ktorú by som chcel upozorniť, je *problém „profesionalizmu“* v počiatkových štádiách vývinu marxistickej filozofie u nás. Treba si uvedomiť, že práce, ktoré sú v období prenikania myšlienok marxizmu na Slovensko relevantné pre dejiny filozofického myslenia, tvorili vedeckí amatéri, samoukovia bez predbežného školského vzdelania. Ani jeden z redaktorov či domácich autorov slovenských socialistických novín a časopisov nemal filozofické vzdelanie, nebol profesionálnym filozofom, ba nemal ani stredoškolské vzdelanie, o vysokoškolskom nehovoriac.

Socialistické, resp. sociálnodemokratické hnutie na Slovensku nemalo svojich vlastných teoretikov, ale len a výlučne praktikov, ktorí teóriu (presnejšie: jej výsledky, závery užitočné v praxi) aplikovali a popularizovali, no ďalej nerozvíjali. Na to, aby do vývinu marxistickej filozofie prispeli vlastným, originálnym prínosom, nemali primeranú teoretickú prípravu, rozhľad, vzdelanie a ani pociť potreby: ten sa prejavoval najmä v úzkostlivom hľadaní spôsobov, ako uplatniť seba vzdelávaním získané poznatky v praktickom, každodennom zápase o spoločenský pokrok.

Keby sme absolutizovali tieto hľadiská, len ťažko by sme v počiatkoch prenikania marxizmu na Slovensko hľadali filozofiu v zmysle úzkeho „profesionálneho“ chápania, ktorá by zapadala do imanentnej „svojbytnej“ línie filozofického vývinu.

Možno súhlasiť s názorom, že „ak sledujeme začiatky prenikania marxizmu k nám z úzkeho profesionálneho hľadiska“, prekvapuje nás

jeden pozoruhodný fakt: nestretávame sa „s výraznými osobnosťami, tvorivo prispievajúcimi k rozvíjaniu marxizmu, chýbajú teoretické diela, ktoré by reprezentovali náš vklad do pokladnice marxizmu. Táto skutočnosť súvisí s celkovou zaostalosťou kultúrnych pomerov u nás, s úplným nedostatkom vedeckých kádrov, inštitúcií a najmä s neuveriteľne negatívnymi postojmi slovenskej inteligencie k robotníckemu hnutiu a najmä k marxizmu.“ (6, s. 19)

Ak by sme absolutizovali „amatérsky“ prístup k šíreniu princípov marxistickej filozofie u nás, spochybnili by sme významné postavenie priekopníkov marxizmu v dejinách filozofie na Slovensku. Aj keď nijako nechceme a nemôžeme zakrývať, že z hľadiska teoretickej pripravenosti „neboli naši prví marxisti vždy na úrovni úloh, ktoré bolo nevyhnutné riešiť, že ich znalosti Marxa a Engelsa boli kusé a že za vrcholky filozofického myslenia niekedy pokladali práce, ktoré hodnotíme ako vulgárne materialistické“ (2, s. 233), že boli v zajatí lassallizmu, revizionizmu a oportunizmu, predsa len nemôžeme nevidieť ich neobyčajne veľký prínos k počiatkom rozvoja marxistickej teórie u nás, ich záslužnú priekopnícku prácu pri zoznamovaní širokého okruhu robotníctva s mnohými podstatnými myšlienkami klasikov.

Z tohto hľadiska otázka „profesionalizmu“ nemôže byť podstatná a má význam iba do tej miery, do akej by sa prípadne dali na jej pozadí vysvetliť nevedecké, pseudosocialistické prvky, ktoré nachádzame v teoretických názoroch prvých socialistov na Slovensku. Základným kritériom hodnotenia názorov a osobností ostáva kritérium pokrokovosti, miery príspevku k rozvíjaniu vedeckého svetonázoru v radoch príslušníkov pokrokovej triedy.

*

Pokusy o vymedzenie časového rozpätia, do ktorého spadajú počiatky vývinu marxizmu u nás a o stručnú charakteristiku spojenia marxistickej filozofie (v začiatkoch jej prenikania k nám) s politickou praxou, o ukázanie na typy prameňov, z ktorých možno čerpať pri výskume počiatkov marxizmu, o charakteristiku národných zvláštností a problémov „profesionalizmu“ zaiste nevyčerpávajú všetky metodologické otázky, ktoré súvisia s výskumom vývinu marxistickej filozofie na Slovensku. Mnohé z nich bude treba riešiť priamo pri analýze konkrétnej historickej situácie, niektoré sa azda prejavujú ako nepodstatné v kontexte syntetických dejín.

LITERATÚRA

1. STROHS, S.: Otázky vývoje marxistickej filozofie v letech první republiky. Filosofický časopis 1957, č. 3.
2. LOUKOTKA, J.: Humanismus v naší filosofické tradici a dnešek. Praha 1974.

3. LOUKOTKA, J.: K charakteristice české filosofie. Filosofický časopis 1971, č. 4.
4. ČERNÝ, J.: Metodologické otázky marxistického řešení vztahu světových a národních dějin filosofie. Filosofický časopis 1971, č. 5.
5. BODNÁR, J.: Metodologické otázky výskumu dejín filozofického myslenia na Slovensku. Filozofia 1981, č. 6.
6. BODNÁR, J.: Február 1948 a etapy rozvoja marxisticko-leninskej filozofie na Slovensku. Filozofia 1978, č. 1.
7. HAJKO, D.: Ideové a metodologické východiská výskumu dejín slovenskej filozofie. Filozofia 1979, č. 6.
8. JOVČUK, M. T.: Marksistsko-leninskaja koncepcija istorii filosofii i nekotoryje jejo aktualnyje problemy. Moskva 1971.
9. Kapitoly z dejín slovenskej filozofie. Bratislava 1957.
10. Prehľad dejín slovenskej filozofie. Bratislava 1965.
11. DRUG, Š.: Kapitoly k začiatkom socialistickej literatúry na Slovensku. Bratislava 1961.
12. SIRÁCKY, A.: Problémy a perspektívy socializmu. Bratislava 1972.
13. FERENC, I.: Spolupráca slovenskej a českej robotníckej triedy na začiatku 20. storočia. In: O vzájomných vzťahoch Čechov a Slovákov. Bratislava 1956.
14. GOSIOROVSKÝ, M.: Dejiny slovenského robotníckeho hnutia [1848—1918]. Bratislava 1956.
15. HAJKO, D.: Sociálnodemokratická tlač a šírenie myšlienok marxizmu na Slovensku počiatkom 20. storočia. Filozofia, 1981, č. 5.

НАЧАЛО РАСПРОСТРАНЕНИЯ МАРКСИСТСКОЙ ФИЛОСОФИИ

Далимир Га й к о

Период начала распространения марксистских философских взглядов на территории современной Словакии можно определить примерно с начала последнего десятилетия прошлого века до создания Коммунистической партии Чехословакии в 1921 году. Таким образом, этот период охватывает приблизительно три десятилетия, в течение которых в Словакии возникали организации социал-демократической партии и начали выходить первые социал-демократические газеты и журналы.

В настоящей работе предпринята попытка определить тот отрезок времени, к которому относятся зачатки развития марксизма у нас, коротко охарактеризовать связь марксистской философии (в начальный период ее проникания к нам) с политической практикой, указать на типы первоисточников, из которых можно черпать материал при исследовании зачатков марксизма, охарактеризовать национальные особенности и проблемы „профессионализма“.

DIE ANFÄNGE DER VERBREITUNG MARXISTISCHER PHILOSOPHIE

Dalimír H a j k o

Die Zeit der Anfänge in der Verbreitung marxistischer philosophischer Anschauungen auf dem Gebiete der jetzigen Slowakei liesse sich als ein Abschnitt vom Anfang des letzten Jahrzehnts des vorigen Jahrhunderts bis zur Gründung der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei im Jahre 1921 bestimmen. Es handelt sich also um drei Jahrzehnte im deren Verlaufe in der Slowakei Organisationen der sozialdemokratischen Partei gegründet wurden und erste sozialdemokratische Zeitungen und Zeitschriften zu erscheinen begannen.

Die vorgelegte Arbeit ist ein Versuch der Periodisierung der Anfänge der Entwicklung des Marxismus bei uns und der kurzen Charakteristik der Verknüpfung marxistischer Philosophie (in den Anfangsstadien ihres Einflusses bei uns) mit politischer Praxis, der Aufzeigung von Quellentypen aus denen man bei der Erforschung der Anfänge des Marxismus schöpfen kann, der Charakteristik nationaler Besonderheiten und der Probleme des „Professionalismus“.